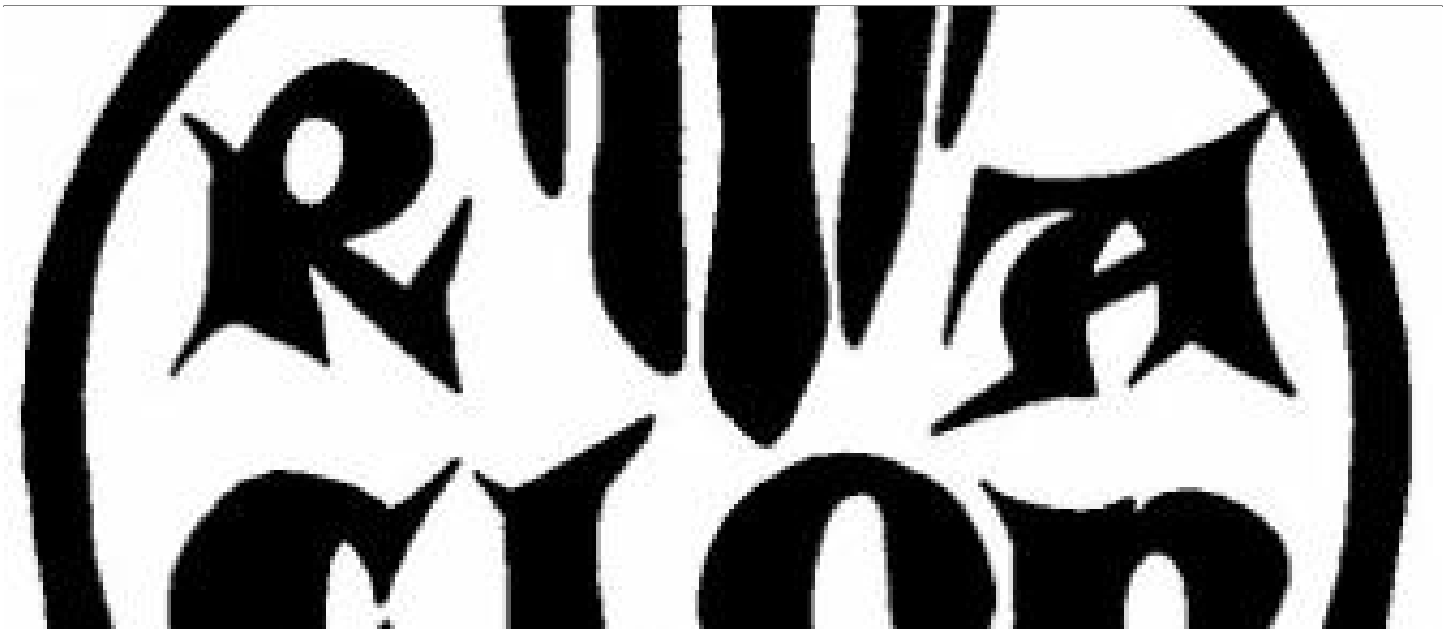

Els síndics de comptes i la nació catalana

Autor: Jaume Manel Oronich i Miravet
Data de publicació: 27-05-2014

De quan són els primers síndics i sindicatures de comptes? És cert que els més antics d'Espanya són els de Navarra? Per què s'anomenen, doncs, "Camaras de Comptos", amb terminologia catalana tan vistent? Hi tindrien quelcom a veure les comptaduries del rei Jaume I creades al 1228? En Jaume Manel Oronich ens ho explica en aquest article.

Ja fa un cert temps, en una trobada de lleidatans, ens va visitar el Síndic Major de Comptes de la Generalitat de Catalunya. En aquesta trobada ens va explicar el funcionament de la institució, començant pel fet que en trobades amb càrrecs similars de les autonomies de l'Estat Espanyol sempre els feia notar, amb orgull històric, l'antiguitat històrica de la funció que actualment exercia.

A l'hora del col·loqui vaig intervenir per tal de fer palesa la gran importància d'aquesta veritat històrica; ho vaig fer per pura deducció, sense refrescar coneixements guardats. Vaig dir que en aquesta funció de control de comptes, Catalunya també va ser la primera d'Europa i, segurament, del món (insisteixo, per pura deducció), ja que, com que la nació catalana va ser en el seu dia la primera democràcia del món, molts anys abans que l'anglesa, sembla ben lògic que aquestes funcions de control dels comptes públics s'exercissin també per primera vegada a Catalunya.

Algun dels contertulians van discutir-m'ho sense gairebé raonar-ho, senzillament dient que no, que ja hi havia òrgans similars destinats al control de la despesa pública a Europa abans que a la nació catalana. Doncs, bé: en tornar a casa ho he investigat tot i refrescant els coneixements i parlant directament amb especialistes, i vet aquí el resultat.

La meva deducció intuïtiva coincideix amb la clara certesa!

Vegem-ne unes quantes dades històriques:

Des de l'edat mitjana existia l'ofici anomenat oïdor, atès que es tractava d'una època en la qual poques persones sabien llegir i escriure i els comptes dels grans propietaris eren escoltats de viva veu. Aquesta figura apareix a Catalunya durant la creació de la Generalitat de Catalunya per part de les Corts de Cervera (1359), en què es nomenen tres oïdors de comptes per portar el control econòmic i fiscal dels diputats i "retre comptes" a les Corts Catalanes. Malgrat això, com veurem més endavant, feia anys que Jaume I ja va constituir un embrió de control de comptes.

Per exemple el 1341 a Vic ja hi havia oïdors de comptes, igual que en altres municipis.

Els castellans diuen, però: “La Cámara de Comptos de Navarra, el tribunal de cuentas más antiguo del Estado [Quin “estado”? L’estat espanyol no existia aleshores] se constituyó en 1365 a través de una Ordenanza dictada por el rey Carlos II. Para comprender el origen de esta institución hay que recordar que entre los años 1274 y 1328 Navarra careció de rey privativo y fue gobernada por monarcas franceses, país donde ya existían instituciones dedicadas al control del gasto público”.

I amb la seva voluntat de forçar una mica el tema, hi insisteixen: “Según la historiadora María Puy Huici Goñi en su libro La Cámara de Comptos de Navarra entre 1328 y 1512, el primer libro de Comptos data de 1258, lo que demuestra que antes de la Ordenanza del rey Carlos II ya existía un cierto control de los bienes reales”.

Com que no poden amagar-ho tot, diuen també: "El origen de su uso en la contaduría puede encontrarse en épocas remotas (sigles XIII y XIV, 1310?) (3) en Inglaterra, cuando pocas personas sabían leer y las cuentas de los grandes propietarios eran "oídas" en vez de ser examinadas como se hace en la actualidad. En España aparece esta figura en la creación de la Generalidad de Cataluña por parte de las Cortes catalanas de 1358, donde nombra "oidores de cuentas" para controlar las cuentas de los diputados".

La realitat és, però, que teníem ja sindicatura molt abans que ningú.

Raonant i sense situar-la al mateix nivell que els forçats arguments d’altri, hem de dir que a les Corts de Barcelona celebrades el desembre de 1228 [Atenció: el 1228!], Jaume I, rei del gran regne de Catalunya, posa sota les prerrogatives de pau i treva els jueus i aprofita els seus coneixements mercantils i financers. Després, en constituir les contribucions anomenades bovatge i altres per tal de finançar la conquesta de Mallorca, que és feu el 1229, confia a aquests, i de forma oficial, la comptadoria i supervisió de les finances.

I concretant d’una manera més institucionalitzada:

Els antecedents històrics posteriors (després dels primers) de la Sindicatura de Comptes de Catalunya es remunten a l'edat mitjana. El Tribunal de Comptes del rei de la Corona de Catalunya del segle XIII és el primer òrgan fiscalitzador de què es té notícia a nivell general de la Corona. Les finances i el patrimoni del rei de la Corona de Catalunya i d'Aragó van ser controlats per un oficial regi, el mestre racional (magister racionalis). Aquesta figura va ser institucionalitzada l'any 1283 per Pere el Gran, si bé l'ofici del mestre racional es consolidà amb la reforma de l'Administració financera endegada per Jaume II, auspiciada per la burgesia catalana, i amb el nomenament d'un dels principals creditors del monarca, el ciutadà de Barcelona Arnau ça Bastida, com a Mestre Racional de la Cort el 1293.

Les posteriors divisions de l'ofici provocaren la coexistència del mestre racional de la Cort (amb seu i arxiu a Barcelona) amb la dels mestres racionals de la Cort als regnes de Sardenya, Mallorca, València i Aragó, tot ells titulars d'un ofici independent per l'abast territorial de les seves competències, però representats emblemàticament per un segell de l'ofici comú, d'aparença molt similar.

Això es pot veure encara avui en els logotips que utilitzen la Sindicatura de Comptes de Catalunya, de la Comunitat Valenciana i de les Illes Balears, ja que totes tres comparteixen el mateix segell en forma d'ametlla amb la inscripció magister racionalis:

A mitjan segle XIV, el 1359, amb la institució política de la Diputació del General –embrió de la Generalitat– es va incorporar la figura de l'oïdor de comptes amb tasques de fiscalització i supervisió de les finances públiques. La Cort de Barcelona va abolir el 1379 els oïdors de comptes, que foren restablerts l'any 1413, quan van quedar configurats definitivament com l'òrgan fiscalitzador de la gestió econòmica i administrativa de la Generalitat.

Les dues institucions van quedar abolides el 1716 pel Decret de Nova Planta. Després d'una existència interrompuda, no va ser fins al restabliment de la democràcia a la fi de la dictadura franquista que la institució fiscalitzadora externa dels comptes públics va quedar definitivament instituïda a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1979, sota la denominació de Sindicatura de Comptes de Catalunya, i posteriorment recollida ens els articles 80 i 81 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006.

Hi insisteixo: la deducció intuïtiva coincideix amb la clara certesa!

De tota manera, altres fets importants de l'època demostren també les afirmacions del darrer paràgraf d'aquest escrit.

Continuem parlant de comptes? Doncs fem-ho.

Parlant, per exemple, del sistema de "comptabilitat doble" (deure i haure) un document dels historiadors de Croàcia reclama la primacia dels escrits d'aquest sistema comptable d'en Benedikt –"Beno, Benko"– Kotruljevi? (Cotrullevix). La còpia més antiga existent del manuscrit de Kotruljevi? Llibre de l'art de la Mercatura (Llibre sobre l'art de Comerç) es conserva a la Biblioteca Nacional de Malta i està datat el 1475, encara que el manuscrit original va ser datat el 1458. El text del manuscrit de 1458 va seguit per un apèndix que conté un inventari i moltes entrades de diari. És anterior a la descripció (no a la invenció) de Luca Pacioli del modern sistema de doble entrada a la Summa de Arithmetica de 1494.

Benedikt "Beno" Kotruljevi? (també Benedetto Cotrugli, Dubrovnik, 1416 - Aquila, 1469), mercader, economista, científic, diplomàtic i humanista. Procedia d'una família de mercaders de Cattaro encara que va néixer a Dubrovnik (en aquells moments sota influència veneciana); com a mercader va recórrer tot el Mediterrani (Sicília i el Magreb (1440), Catalunya (1444 - 1446)) comerciant amb llana de Tortosa. El 1451 es va traslladar com a diplomàtic al Regne de Nàpols, i va passar 15 anys a la cort d'Alfons el Magnànim, on va ser el mestre de la Seca de Nàpols i va poder instruir-se en temes humanistes. Curiosament no va acabar el manuscrit fins un mes després de la mort del rei, ja que el va datar el 25 d'agost de 1458. Va morir exercint el càrrec de mestre de la Seca d'Aquila (Regne de Nàpols).

Kotruljevi? va acabar també el dia 17 de març del 1484 el segon manuscrit de l'obra Della mercatura et del mercante perfetto 10 anys abans de l'obra de Paccioli; el manuscrit es troba avui dia a la Biblioteca Nacional de Florència.

Investigacions actuals han descobert que aquest senyor tenia propietats a Tortosa i visqué molt de temps allí.

Òbviament, aquest home treballava per Alfons IV, rei del Gran Regne de Catalunya, com no podia ser d'una altra manera.

O sia que, en aquells segles, també pel que fa als comptes, la major part de la modernitat i la tecnologia punta on eren? Doncs a la Nació Catalana!

En aquells temps moltes de les iniciatives útils, creativitats, descobertes importants, etc. naixien o a Catalunya o bé a la mediterrània dominada per Catalunya.

Hem de treballar molt encara per tal de continuar eradicant aquest incomprensible autodi que fa que alguns dels nostres conciutadans no vegin aquestes i altres realitats i s'hagin cregut cegament la historia que ens han venut els espanyols per intentar amagar i tergiversar tot allò referent a la nació més gran del món de la època: la Nació Catalana.

Jaume Manel Oronich i Miravet

Expaer en Cap de Lleida